

XV OLIMPIADA FIZYCZNA (1965/1966). Stopień II, zadanie teoretyczne – T3.

Źródło:	Olimpiady Fizyczne XV i XVI, PZWS Warszawa 1969
Autor:	Tadeusz Pniewski
Nazwa zadania:	Siła oddziałująca na przewodniki.
Działy:	Elektryczność
Słowa kluczowe:	przewodnik kołowy, natężenie prądu, pole magnetyczne, oddziaływanie przewodników, przewodnik prostoliniowy

Zadanie teoretyczne – T3, zawody II stopnia, XVOF.

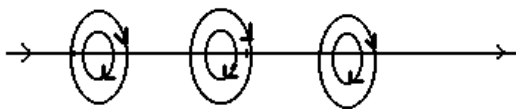
W przewodniku kołowym płynie prąd o natężeniu I_1 . Przez środek tego koła, prostopadle do jego płaszczyzny przechodzi przewodnik prostoliniowy, przez który płynie prąd o natężeniu I_2 .

Jaką siłą oddziałują na siebie te przewodniki. Odpowiedź uzasadnij.

Rozwiązanie

Wzajemne oddziaływanie przewodników zachodzi za pośrednictwem pól magnetycznych wytwarzanych przez prąd elektryczny, płynący w każdym z tych przewodników.

Wielkością charakteryzującą pole magnetyczne jest jego natężenie $\mathbf{H}$. Jest to wektor styczny do linii sił w każdym punkcie pola. Linie sił pola magnetycznego są zamknięte i otaczają prąd elektryczny.

Rys.1

W przypadku prostoliniowego przewodnika linie sił są okręgami leżącymi w płaszczyznach prostopadłych do przewodnika (rys.1). wartość natężenia pola w punkcie odległym o r od elementu Δl przewodnika, przez który płynie prąd o natężeniu I , wynosi: gdzie k – stała zależna od wyboru jednostek,

$$|\Delta H| = k \frac{I \Delta l \sin \alpha}{r^2}$$

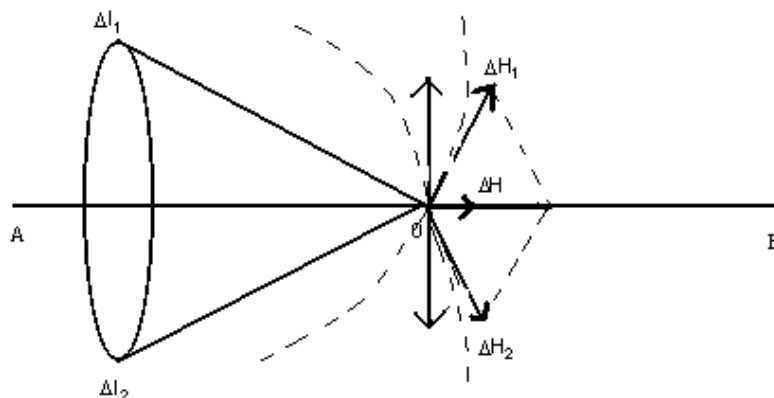
α - kąt, jaki tworzy element Δl z kierunkiem r .

Wektor $\Delta \mathbf{H}$ jest prostopadły zarówno do Δl jak i r .

Korzystając z powyżej zależności znanej pod nazwą prawa Biota i Savarta, można dla każdego przewodnika obliczyć natężenie pola panujące w dowolnym punkcie przestrzeni.

Interesuje nas natężenie pola magnetycznego w dowolnym punkcie prostej przechodzącej przez środek kołowego przewodnika z prądem i prostopadłej do płaszczyzny tego przewodnika.

Zbadajmy natężenie pola wytwarzanego przez dwa elementy Δl_1 i Δl_2 przewodnika leżące na przeciwnych krańcach średnicy koła (rys.2).

Rys.2

Natężenie pola w dowolnie wybranym punkcie O na prostej AB równe jest sumie natężeń wytwarzanych przez każdy z tych elementów:

$$\Delta H = \Delta H_1 + \Delta H_2 . \quad (1)$$

Ponieważ punkt O znajduje się w jednakowych odległościach od obu elementów, zatem pochodzące od nich przyczynki do wypadkowego natężenia pola są sobie równe, co do wartości

$$|\Delta H_1| = |\Delta H_2| . \quad (2)$$

Różnią się natomiast kierunkami. Wektory natężenia pola magnetycznego ΔH_1 i ΔH_2 są styczne do odpowiednich linii sił otaczających elementy Δl .

$$\Delta F = H I \Delta \sin \theta . \quad (3)$$

Ze względu na osiową symetrię, jedynie składowych natężeń pola równoległe do prostej AB daje sumę różną od zera. Natomiast składowe prostopadłe znoszą się. Ponieważ powyższe rozumowanie można zastosować do dowolnej pary przeciwległych elementów Δl kołowego przewodnika, zatem w dowolnym punkcie O leżącym na prostej AB natężenie pola magnetycznego jest skierowane wzdłuż tej prostej.

Z powyższych rozważań wynika, że zgodnie z treścią zadania, wzajemne położenie przewodników: prostoliniowego i kołowego jest takie, że w każdym z nich prąd płynie wzdłuż linii sił pola magnetycznego wytworzonego przez drugi przewodnik.

W tej sytuacji łatwo określić siłę wzajemnego oddziaływania obu przewodników. Wiadomo, że siła oddziaływania pola magnetycznego na przewodnik z prądem jest wprost proporcjonalna do natężenia tego pola H , do natężenia prądu I i do długości przewodnika l . Poza tym zależy jeszcze od sinusa kąta θ jaki tworzą wektory H i Δl . Zależność ta dana jest wzorem:

Siła ta jest prostopadła zarówno do kierunku przepływu prądu jak i natężenia pola magnetycznego.

W tej sytuacji podanej w treści zadania wektory H i Δl są równoległe, czyli $\theta = 0$ i $\sin \theta = 0$. Zatem siła wzajemnego oddziaływania obu przewodników jest równa zero.